

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Lenky MARŠÁLKOVÉ „*Walter Xaver z Dietrichsteina (1664–1738). Aristokrat, který nechtěl být duchovním*“

Doktorský opus Mgr. Lenky Maršáلكové zpracovává téma, které se v české historiografii posledních let již zabydlelo. Zpracovává jej ovšem způsobem, který v žádném případě není pouhým rozvíjením či jen dalším biografickým dodatkem k již vybadanému. Kdybychom měli vyzdvihnout hlavní problém, kolem kterého se autorka v širokých kruzích pohybuje, je jím bezpochyby životní strategie mladších synů z řad významných aristokratických rodů, kterou autorka demonstruje vzorným zpracováním „Mládí Waltera Xavera z Dietrichsteina“, abych kalistovsky parafrázoval obsah této disertace (ponechávám pro tuto chvíli stranou šestou kapitolu, v níž se Maršáلكová věnuje i některým důležitým momentům v dalším životě svého hrdiny). Přístup k tématu přitom zásadně ovlivnila pramenná základna, především rodinný archiv Dietrichsteinů uložený v MZA (s několika doplňky z vídeňských archivů), který umožňuje rozkrytí řady pozoruhodných detailů a současně velice komplexní vyličení mladých let vybraného aristokrata. Bohatství fondu, který je v tomto směru mezi rodinnými archivy v českých zemích opravdu jedinečný, zároveň znamenalo, že autorka musela podniknout náročnou a nesmírně poctivou heuristickou práci. Hlavním pramenem přitom byla korespondence. Pokud jde o epistolární tvorbu, autorka záslužně zmiňuje dobové příručky, jen na okraj podotýkám, že neuvádí Balbínova *Verisimilia humaniorum disciplinarum* ani klasické humanisty, z kterých autoři 17. století vycházeli. A ještě jedna kritická poznámka: pojednání o ediční pravidlech, zejména německých textů na s. 21 je poněkud konfuční; současné německé dějepiscectví preferuje spíše transliteraci (a nikoli tedy „modernizaci“) textů a u marburských pravidel by měla být citována verze z roku 2009. Střídání jazyků v dopisech nebo spíše vkládání latinských, francouzských či italských slov a obrátů není *Codeswitching*, tímto pojmem je míněno spíše střídání stylů.

Vysvětlení svého metodologického přístupu sice Maršáلكová nahradila spíše výčtem historických oborů, do nichž její práce zasahuje, ze samotné práce ale vyplývá nesmírně pečlivá analýza, která vede k zajímavých mikrohistorickým sondám, a dále užitečně aplikovaná komparace a občasné „výlety“ do historické psychologie.

Práce je přehledně rozvržena do kapitol, v nichž se postupně představuje dětství a mládí Waltera Xavera, otcův boj o zajištění duchovní kariéry pro syna (kanonikáty), jeho (synova) kavalírská cesta, shrnutí výpovědi pramenů o zdravotním stavu a konečně výběr událostí z dalšího života našeho protagonisty. Každou kapitolu uzavírá jakési shrnutí, což je nepochybně užitečné, vede to ovšem k určitému opakování. Většina tezí z těchto dílčích závěrů se pak znovu opakuje v závěrečné kapitole, která snad mohla být pojata spíše jako shrnutí odpovědí na otázky, položené v úvodu práce. Takto čteme stejné věty někdy i na třech či čtyřech místech disertační práce.

V kapitole o dětství a mládí jednoho z mladších synů Ferdinanda z Dietrichsteinu strukturují text zcela logicky jednotlivé etapy (stupně) vzdělávání mladého aristokrata, počínaje domácí výukou přes pobyty na jezuitských školách (nejprve v Praze v konviktu u sv. Bartoloměje a pak na brněnském gymnáziu, kde skladba vyučovaných disciplín odpovídala spíše šlechtické akademii – zde jen nepovažuji za šťastný termín „střední vzdělávání“, který je příliš moderní) až po studium na vídeňské univerzitě. S výjimkou nejranějších dětských let, k nimž bývá k dispozici méně pramenů (dětské dopisy v černínském archivu jsou vzácnou výjimkou), jde

o velmi cennou analýzu této životní etapy, pro barokní aristokracii zatím synteticky nezpracované (na rozdíl od předbělohorského období, jež známe z monografie Martina Holého). Sledovat můžeme velmi cílevědomé snažení Walterova otce Ferdinanda nejen o co nejkvalitnější vzdělání, ale vlastně o každý detail denního programu jeho druhorozeného potomka, včetně výběru odpovídajících hofmistrů a komorníků. Velice pozoruhodná je také strategie při výuce jazyků s velkým důrazem na češtinu (a to i později v průběhu kavalírské cesty!), která skýtá pozoruhodný příspěvek k našim zatím jen roztržštěným znalostem o jazykových strategiích barokní šlechty.

Již v době gymnaziálního studia začal Walter Xaver projevovat své odmítání naplánované duchovní kariéry. Autorka sleduje, a pokud je to možné i psychologicky interpretuje rodící se střet mezi otcem a synem o příští životní dráhu. Pramenem je opět hlavně korespondence, nejen mezi otcem a synem, ale také mezi otcem a synovými protektory a opatrovníky. Na jedné straně je patrné nezměrné otcovo úsilí při zajišťování kanovnických prebend pro zpočátku ještě nezletilého (a nevysvěceného) syna, na druhé straně jeho (tedy Ferdinandův) těžký vnitřní boj, když byl nucen akceptovat synovo odmítnutí a následné zproštění duchovních závazků (to už v době kavalírské cesty a těsně po ní). Tyto sondy do vztahů otce a syna patří k nejlepším v celé práci.

Zde je na místě zastavit se na chvíli u Ferdinanda z Dietrichsteinu, muže s možná nejlepší informační sítí (a s tím souvisejícími konexemi, tedy sociální sítí) v celé střední Evropě poslední třetiny 17. století. Autorka má k tomuto tématu blízko díky své diplomové práci na téma Jeronýma Colloreda a jeho informačních a sociálních sítí. Je nepochybné, že Ferdinand z Dietrichsteinu patří k těm příslušníkům rodu, kteří by si zasloužili důkladnou monografii.

V kapitole o kavalírských cestách Maršálová v závěru záslužně připomíná a srovnává Ferdinandův přístup k organizaci cest jeho mladších bratrů (zejména Filipa Zikmunda s jeho důležitým pobytem ve Španělsku – tady bych připomněl tradiční vazby Dietrichsteinů k příbuzným na Pyrenejském poloostrově, v práci poněkud opomíjené, projevíly se zřejmě i v úsilí o získání kanonikátů v Neapolsku, konkrétně v Agrigentu, které autorka jmenuje poněkud zvláště sicilským dialektem jako Giorgento), a potom vlastních synů, jimž ponechával daleko méně volnosti (a dodávám, měl také více zkušeností). Takto zajímavé komparativní studie je možné podnikat v této šíři opravdu jen na základě unikátních dietrichsteinských pramenů.

Kapitola o kavalírské cestě je bezpochyby dosavadním nejdůkladnějším vylíčením průběhu jedné kavalírské cesty (a jí předcházejícího pobytu na lovaňské univerzitě), zpracovaným **na základě korespondence**. Smekám před autorčiným heuristickým výkonem i schopností srozumitelné interpretace listovních pramenů, cenou za nesmírně náročnou práci je ovšem určitá nepřehlednost v podání bohaté látky. Kapitola je strukturována podle míst pobytu, to je samozřejmě v pořádku, uvnitř jednotlivých podkapitol jsou však poznámky k jedné a téže problematice, tak jak se objevovaly v dopisech, vždy na několika místech. Líčení je zde proudem informací, závislým na časové posloupnosti dopisů. Přiznávám nicméně, že pro mě osobně je to i tak čtení strhující. Dopisy, jak se dovídáme, byly psány postupně v několika jazycích, autorka cituje převážně z německých. Velmi přínosné je shrnutí specifické stránky kavalírské cesty Waltera Xavera, a tou je velmi úzká vazba na císařské diplomaty v jednotlivých místech pobytu (včetně pozoruhodné postavy markýze de Grana, který prokázal platnou pomoc mnoha kavalírům z českých zemí nejprve ve Španělsku, a poté v Bruselu). Velmi plasticky je také vylíčena osoba hofmistra Buola, který později pokračoval

ve své kariéře v dietrichsteinských službách (což nebylo rozhodně výjimkou, zůstaneme-li u Dietrichsteinů, je další výraznou postavou Josef Holzner, který byl cestovním hofmistrem Karla Josefa Dietrichsteina, a předtím komorníkem Waltera Xavera v době jeho pražských studií). Maršálková neopomíná ani podstatnou otázku finančního zajištění cesty a vrací se několikrát například k otázce vlastního kočáru, což byla jinak položka, na niž otcové mladých kavalírů často šetřili (preferovali najímání kočáru jen v době potřeby před jeho pořízením nebo stálým nájmem).

Kapitolu o zdravotním stavu svého protagonisty zařadila autorka hned za kavalírskou cestu, z chronologického hlediska ovšem problematika prolíná několika životními etapami Waltera Xavera Dietrichsteina. Je to téma poměrně nové a zajímavě zpracované téma. Vleklé obtíže, které Dietrichsteina provázely už od pražských studií, nelze sice jednoznačně diagnostikovat – jak už to u raně novověkých informací na toto téma bývá zvykem –, autorka však učinila maximum, aby nejen rozkryla nejen povahu těchto zdravotních problémů a popsala jejich léčbu, ale pokusila se rovněž o posouzení jejich vlivu na Dietrichsteinovo rozhodování a na jeho kariéru vůbec.

Pro závěr práce by mělo být podstatné, nakolik přesvědčivě dokázala autorka obhájit své úvodní teze o hlavních motivacích, které vedly Waltera Xavera Dietrichsteina k odmítnutí duchovní a posléze i dvorské kariéry. Lze kvitovat s povděkem, že nevytváří příliš složité teoretické konstrukce o alternativních životních strategiích mladších synů azůstává střízlivě u konstatování, že rozhodly osobní důvody. Walter Xaver se navíc po smrti svého staršího bratra dostal do pozice držitele fideikomisu a tedy i hlavy rodu, celoživotní marginální postavení, respektive nutnost řešit „alternativní“ kariéru nebyly tedy v jeho případě trvalým problémem. Autorka věcně předkládá jeho (a ovšem otcovy) snahy o materiální zajištění, které v případě druhoroženců, pokud právě nezvolili duchovní dráhu, spočívalo buď ve vlastnictví dostatečně výnosných alodních statků, ve výhodném sňatku či v úspěšné úřední kariéře. Walter Xaver „vyzkoušel“ víceméně všechny tyto možnosti. Poměrně hodně místa věnuje autorka také o úvahám o rodové „povinnosti“ dostát činům svých úspěšných předků. V tomto ohledu naplnil Dietrichstein své „morální závazky“ k rodivé historii až ziskem řádu Zlatého rouna.

Závěrem tedy konstatuji, že autorka vrchovatě naplnila požadavky kladené na disertační práci a předložila dílo objevené a inspirativní. Doporučuji proto, aby jí byl na základě této disertace byl udělen titul PhD.

Doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

V Praze 31. října 2017